

УДК 930.1

*Ясінський М.М. – канд. іст. наук,
доц. МЕНУ, м. Рівне*

МИСТЕЦТВО ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Кожна історична наука базується на тому обсязі знань, котрим володіють історики. Маємо можливість услід за К.Поппером заявити, що джерелами історичного знання є традиція, розум, уява і спостереження. В історичному ланцюгу, що пов'язує нас із минулим, традиція виступає як знеособлений спосіб збереження інформації про минулий час шляхом утворення кластерів уніфікованої пам'яті або ж архетипів (Платон, Юнг). Розум історика стає в історичному дослідженні єдиним беззаперечним інструментом, що дозволяє активувати пошуки історичної істини, проте, попри його витонченість і досконалість, жоден розум не створює історичних фактів та історичних предметів. Уява, розширюючи межі буття через збагачення світу, котрий є, зі світом, що міг би бути, виконує в історичній науці завдання історичної реконструкції та історичного прогнозу. Роль спостереження в історичному знанні двояка: з однієї сторони, накопичуючи історичні матеріали, історик розширює межі свого досвіду, а з іншої – «історик завжди сам «створює» історію у відповідності зі своїми світопоглядними позиціями і соціальним становищем» [1], а отже, не може вийти за межі отриманого ним досвіду.

Нехтуючи матеріалами, котрі, на думку історика, не становлять інтересу для конкретного дослідження, цей історик іноді не замислюється, що цим самим він виступає цензором історії. Створюючи інформаційний фільтр та пропускаючи через нього лише ту інформацію, котру здатен поглинути і опрацювати, історик стає творцем власного уявлення про історію. Описуючи все те, що запропонувала його багата наукова уява, історик стає митцем історії. «Як істота, що сама себе інтерпретує, я здатний міркувати про свою історію і в цьому розумінні дистанціюватися від неї, але ця дистанція завжди непевна й тимчасова; позиція, з якої я міркую, зрештою ніколи не перебуває за межами самої історії», – стверджував М.Сендел [2; 336]. Дистанціювання історика від сучасної йому історії, спроба побачити її за межами власного історичного середовища, спонукають його до активізації власної уяви. Тим часом, історична уява, якою б безмежною вона не була, не може служити доказом навіть найменших подій, явищ та фактів.

Ми здатні сприймати минуле через суб'єктивне відчуття, а також через аналіз отриманої інформації, фактів, станів, наслідків історичних подій і переосмислення узагальненої інформації. Історія є необхідним для тлумачення майбутнього вигадуванням минулого. У своєму історичному розвитку історична наука пройшла шлях від переоповідування до знаходження історії. Упродовж останнього століття в історичній науці мали місце також придумування історії або ж історизація вітчизняного минулого, таврування та уніфікація історії та інше. Отже сьогодні історія не є набором незаперечних істин, радше – відгомном далекої вже істини у звуках цілком історичної сучасності.

Історики працюють з певною метою – фактично задля того, щоб формувати колективну пам'ять історичного цеху й, в кінцевому рахунку, суспільства, в якому живуть [3; 117]. При цьому «наші концепції минулого підлягають таким же історичним змінам, як і все решта в історії» [4; 118]. Історія у ХХ ст. постає як динамічна та поліцентрична система, кожен з елементів якої належить до даної системи в міру його актуалізації. Основою пізнавальних претензій постмодернізму стало «уявлення про те, що світ існує лише в інтерпретаціях і лише завдяки їм» [5; 28]. Це мало би означати, що історик оточений навколоісторичними істинами, котрі являються йому у різних іпостасях та не дають заглянути в минуле.

Припускаючи можливість наукового пізнання буття ми мали б не лише займатися пошуками достовірних та істинних фактів, але й бути усвідомленими того, що достеменно не знаємо обличчя істини. Процес пізнання базується на трьох передумовах: суб'єкт, об'єкт

пізнання і образ [6; 97]. Реалізацією акту пізнання історичної істини є створення в свідомості тієї чи іншої людини образу певних історичних подій. «Кінцевий суспільний результат діяльності історика – образ, що перетворює потік подій минулого в факт свідомості індивіда (Zeitigung Гусерля)» [7; 101]. Можливо процес отримання інформації, наступний її аналіз істориком та синтез найбільш, на його думку, важливого в конкретному образі і є мистецтвом знаходження істини?

Конкретність і мінливість образу, який відображає істину, породжує сумнів у постмодерністів щодо всезагальної абсолютності істин. Інтерпретація образу, яка є неминучою при наближенні до об'єкта пізнання, залишається в даному випадку поза увагою. Втім, саме образи історичних подій є, на наш погляд, тими носіями історичного знання, котрі у вигляді певного конкретного типу інформації про події залишаються мало дослідженими, а то й цілковито ігноруються сучасною історичною наукою.

Історичне знання – не тільки наукове, але й соціальне, а також гуманітарне, пов'язане з відновленням змісту історичної пам'яті – основа самоідентифікації людей... Соціальна самоідентифікація вимагає такого самоочевидного, аподиктичного образу минулого, за допомогою якого люди можуть стверджувати себе в сьогоденні [7; 100-101]. Художній образ (минулого) «починається з матеріальної репрезентації і закінчується ідеальним конструктом, що не містить в собі ні грані речовини, відтворюючої з її допомогою реальність» [8]. Такий художній образ, в якому щонайкраще представлена історія, створюється істориками, котрі в якості «речовини» використовують артефакти, інформаційні джерела, власні висновки тощо, а в результаті пропонують ідеальний конструкт, що наближає сучасну історикові людину до відповідного часові розуміння історії.

Науковий стиль, характерний для класичної науки, опротестовується постмодерністами як такий, що обмежує наукову творчість. «Стиль вимагає уніфікації, примірювання на собі певного образу означає «при-мірка», тобто знаходження при мірі, котра одночасно обмежує» [9; 62]. Відсутність чітко окресленого наукового стилю через формування різних наукових шкіл і напрямів, а також вподобань окремих авторів, робить можливою появу різноманітних наукових образів історії. Наявність багатьох несхожих, почасти відмінних образів історичної істини не робить цю істину невизначеною, навпаки – кожен образ, що є точкою доступу до істини, наближає нас до розуміння втілених в образи фактів, ідей тощо; багатообразність робить істину більш пояснюваною та універсальною і через те – доступнішою для сприйняття.

Наша природжена пам'ять і життєвий досвід об'єднують розрізнену інформацію в певну цілісність – образ. Цей образ, що є зумисним акцентуванням окремих рис, подій або якостей та нівелюванням інших, зберігається як певний прототип чи зразок у людській свідомості. Такий прототип (зразок) історичної науки може бути створений істориком, котрий, в свою чергу, стає для даного зразка його майстром і творцем, а на загал, митцем історичного образу. Наше прагнення дати особисту оцінку подіям і явищам спонукає нас до творення естетичних образів-зразків (порівняйте рос. «образец» – зразок), безперервне намагання вийти за межі наявного досвіду – до творчого пошуку й знаходження мисленневих конструктів – філософських образів. постійний пошук ідеалу – до творення ідей як ідеальних образів майбутнього. Ми живемо в оточенні образів навколишнього світу та суб'єктивних уявлень про світ, відтворених у вигляді образів. Ми й самі не тільки здатні створювати образи, але також можемо їх розуміти, пояснювати і тлумачити.

Історик, оточений образами, постає як митець, котрий створює ці образи, та як науковець, що їх вивчає, а також як людина, що їх відчуває, і як мислитель, що пізнає істину. Історіографія ж постає в даному випадку як історієписання образів сучасності та як історієчитання образів минулого. Втім, можна цю частку історіографічної науки назвати історичною образографією.

Історичною реконструкцією є відтворення історичних подій, історичного простору та історичного часу. Історична реконструкція не є поверненням до минулого, а лише

створенням чогось подібного до минулого, створенням уявного минулого з окремих повідомлень, описів, взірців тощо завдяки майстерності історика та його обізнаності щодо цього минулого. Мистецтво історичної науки є здатністю істориків, що працюють над знаходженням історичного минулого, за допомогою власних уявлень про минуле, теоретичних знань, практичних навиків та наукового мислення створювати сучасні історичні образи історичного минулого.

Список використаної літератури

1. *Зашкільняк Л.* «Паверхі» і «лесвіцы» сучаснай української гістарыяграфії / Леанід Зашкільняк / Переклад з української Сяргея Петрыкевіча // Беларускі Гістарычны Агляд: Гістарычная навука ў саседзяў / Електр. ресурс: www.belhistory.eu.
2. *Сендел М.* Моральний суб'єкт: лібералізм і межі справедливості / Майкл Сендел / Лібералізм: Антологія / Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. – К.: Смолоскип, 2002. – С. 255-339.
3. *Киридон А.* Історик та політика пам'яті: «Розщеплена ідентичність» / А.Киридон // Чорноморський літопис. – Вип. 2, 2010. – С. 116-121 з посиланням на Гири П. Історія в ролі пам'яті? // Диалог со временем: Альманах інтелектуальної історії. – Вип. 14. – М., 2005. – С. 115-123.
4. *Киридон А.* Історик и политика памяти / А.Киридон. – М.: Европа, 2007. – 612 с.
5. *Кремень В.* Філософія історичного дискурсу в час політизації історії та історизації політики / Кремень В., Ткаченко В. // Політичний менеджмент. – № 2. – 2009. – С. 26-45.
6. *Йорданов И.* Наука как логическая и общественная система: (Познавательные и прикладные функции современной науки). (Пер. с болг.) / И.Йорданов. – К.: Наук. думка, 1979. – 269 с.
7. *Панков В.В.* История как образ и память / В.В.Панков // Вестник ОГУ. – № 9 (сентябрь). – 2006. – Ч. 1. – С. 100-105.
8. *Дмитриева Н.Ю.* Художественный образ в диалектике сущности и явления: автореф. дисс... канд. филос. наук по спец. 17.00.09 – «теория и история искусства». – Красноярский гос. ун-т, 2004. – 20 с.
9. *Шнырева О.А.* Имиджелогия: философия образа / О.А. Шнырева. Учебно-метод. пос. – УдГУ: Ижевск, 2007. – 74 с.

Резюме

Автор пропонує в якості одного з рушіїв історичного дослідження проведення аналізу історієписання як процесу творення образів історичного минулого.

Ключові слова: історична наука, історика, образ історії, мистецькі образи, мистецтво історії.

Summary

Iasinskiy M. The art of the historical sciences

Historical in the XXIst century, developing of his own methodology and system, tries to find new ways to solve the historical problems. The author offers to coincides one of the means of the historical research the analysis of the historical works as the process of historical image formation.

Key words: history, theory of history, appearances of history, appearances of art, art of history.

Надійшла до редакції 19.10.2012 р.